

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่มีความสวยงามทางธรรมชาติและ มีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่ถูกถ่ายทอดและสั่งสมกันมา กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็น กิจกรรมหนึ่งที่มีความนิยมและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนจำนวนมาก เพราะ เป็นกิจกรรมสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมและกระจายรายได้การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวถูกใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งของรัฐในการสร้างรายได้ เพื่อการพัฒนาประเทศด้วยทำเลที่ตั้งของประเทศไทยที่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางท่องเที่ยวที่เป็น ข้อได้เปรียบคู่แข่ง ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างรวดเร็ว (สาคริน บุญพิทักษ์, 2546)

การดำเนินการวิจัยและการสนับสนุนทุนวิจัยการท่องเที่ยวของไทยในหลายปีที่ผ่านมา มีหลายองค์กรให้การสนับสนุนการดำเนินการวิจัยในหลายประเด็นและหลากหลายพื้นที่ ด้วยงบประมาณที่จัดสรรตามนโยบายและพันธกิจของแต่ละองค์กร ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ งานวิจัย การท่องเที่ยวจึงกระจายกระจายทั้งเชิงประเด็นและพื้นที่ ดังนั้น ภาพรวมการวิจัยการท่องเที่ยวของ ไทยจึงไม่ชัดเจน ไร้ทิศทาง ส่งผลให้การนำผลการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ไม่สามารถดำเนินการได้ อย่างเต็มประสิทธิภาพ เมื่อวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งแล้ว พบว่า เกิดจากการขาดแผนยุทธศาสตร์วิจัย การท่องเที่ยวแห่งชาติที่เป็นกรอบการผลักดันให้การวิจัยการท่องเที่ยวไทยมีทิศทางและสัมฤทธิ์ผล ดังนั้น การจัดทำแผนยุทธศาสตร์วิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2555-2559) จึงเป็นปฐมบทของ การสร้างแผนแม่บทในการสนับสนุนและบริหารจัดการการวิจัยการท่องเที่ยวที่สามารถสร้าง ความเข้มแข็งแก่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และความยั่งยืน อีกทั้งนำไปสู่ การบริหารจัดการงบประมาณการวิจัยการท่องเที่ยวของชาติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในอนาคตต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555)

การท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของประเทศไทย โดยในปี 2551 รายรับ จากการท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ 1 ของภูมิภาคอาเซียน ภาคการท่องเที่ยวสร้างรายได้ ให้กับประเทศไทยร้อยละ 9 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศทั้งหมดและมีการจ้างงาน กว่า 1.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 5 ของจำนวนแรงงานทั้งหมดภายในประเทศ หากพิจารณาสถิติ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมายังประเทศไทย พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ

เดินทางเข้ามาประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2552 ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด 14,149,180 คน สำหรับแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการคาดการณ์ว่า จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยรวมเพิ่มขึ้นภายในปี 2556 มากกว่า 20 ล้านคนครั้ง ขณะที่ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวและรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยในปี 2551 ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ 9.51 วัน และรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นมูลค่า 574,521 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2550 ร้อยละ 5 โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ 3,483.43 บาท/คน/วัน ในปี 2552 ไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 715,985.18 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.91 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเบื้องต้น (GDP) (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2555) จากการจัดอันดับของ The Travel and Tourism Competitiveness ในปี 2552 ของ World Economic Forum (WEF) พบว่า ภาพรวมขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการเดินทางท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ 3 ของภูมิภาคอาเซียน (ASEAN) รองจากสิงคโปร์และมาเลเซียเท่านั้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552: 4)

ในการกำหนดให้การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวหลักที่สำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ต้องการการพัฒนาที่ยั่งยืน และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการจึงมีการกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการที่เกี่ยวข้อง ทั้งสิ้น 6 กลยุทธ์ ประกอบด้วยกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว กลยุทธ์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ และกลยุทธ์การส่งเสริมการลงทุน

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีภูมิประเทศที่คงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทะเล ป่าไม้ ต้นน้ำและลำธาร และมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชายหาดต่างๆ หมู่เกาะหรือป่าเขาลำเนาไพร เป็นสถานที่ตากอากาศเก่าแก่ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีความหลากหลายของชนเผ่ากะเหรี่ยงกระจายอยู่โดยรอบ ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากยิ่งขึ้น รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม ชมรมการท่องเที่ยวหรือองค์กรขึ้น เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเอง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลกระบวนการด้านการท่องเที่ยวนับตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว การวางแผน การดำเนินการ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้จากการร่วมกันจัดตั้งสมาคม

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้นในแต่ละชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เช่น สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวหัวหิน / ชะอำ เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการวิจัย เพื่อที่จะดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านระบบนิเวศวิทยาให้คงอยู่สืบไป ก่อนที่จะถูกบุกรุกทำลายให้มีมูลค่ามากยิ่งขึ้น โดยการพัฒนาทรัพยากรเชิงท่องเที่ยว ใช้อยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้คงอยู่สืบไป และเพื่อให้หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนสามารถใช้ข้อมูลของการศึกษาวิจัยนี้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบธุรกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ต่อไป

คำถามวิจัย

1. ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างไรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. ประชาชนมีบทบาทอย่างไรในการพัฒนา และสร้างจิตสำนึก ด้านการท่องเที่ยว เพื่อรักษาระบบนิเวศ อันเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม
3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีอะไรบ้าง

ความมุ่งหมายของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาบทบาทแนวทางแก้ไขของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ความสำคัญของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของบุคคลและสภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไป ตลอดจนถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ซึ่งสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน กำหนด

นโยบายกลยุทธ์ เพื่อการส่งเสริมสนับสนุนแก้ไขปัญหาในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
อำเภอปรางค์บุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อ
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ตลอดจนการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณี
วัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาสืบไป

ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
แหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. ประชาชนมีบทบาท และมีจิตสำนึกในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เพื่อรักษา
ระบบนิเวศ อันเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม
3. สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาตัวแปร ดังนี้
 - 1.1 ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับ
การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน
 - 1.2 ตัวแปรตาม คือ
 - 1.2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มี 4 ด้าน ดังนี้
 - 1) ด้านการค้นหาปัญหา
 - 2) ด้านการวางแผน
 - 3) ด้านการปฏิบัติกิจกรรม
 - 4) ด้านการติดตามและประเมินผล
 - 1.2.2 บทบาทแนวทางแก้ไขของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
อำเภอปรางค์บุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. ขอบเขตของประชากร

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากประชาชนในชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว
ในเขตอำเภอปรางค์บุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 75,898 คน โดยใช้สูตรของ ยามาเน่
(Yamane, 1973, 125 อ้างอิงใน ยุทธ ไกรวรรณ, 2553, 64) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 398 คน

3. ขอบเขตระยะเวลา

การวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนใน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษา ในช่วงเวลา ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2555 ถึง เดือน มีนาคม 2556 เป็นระยะเวลา 4 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ที่มี ส่วนได้เสียในการท่องเที่ยว ได้มีส่วนร่วมในการคิดวางแผน ตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายพัฒนา ท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมประเมินผล โครงการต่างๆ ของท้องถิ่น และเข้าไปกำกับดูแลควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชน ท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกใน การดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่วัตถุประสงค์แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นการเดินทางพักผ่อน ประกอบกิจกรรมตามความสนใจหรือเพื่อประกอบธุรกิจ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งของการทำงานแต่ไม่ได้เป็นการเดินทางเพื่อไปทำงานหรือประกอบอาชีพเป็นหลัก

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ภายใต้อำนาจความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และ ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อกระบวนการ ท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงมีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของ ท้องถิ่นนั้นไว้ได้

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องอาศัย ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมกันวางแผนและการมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน สามารถรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ ตลอดจน วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของแหล่ง ท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการค้นหาค้นหาปัญหา ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติกิจกรรม ด้านการติดตามประเมินผล

ด้านการค้นหาปัญหา หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ในการสำรวจและเก็บข้อมูลของปัญหา ศึกษาสาเหตุของปัญหา เข้าร่วมประชุมเพื่ออภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมคิดและเสนอวิธีในการแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไข ปัญหาเพื่อพัฒนาการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้ถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านการวางแผน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวางแผนการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน การร่วมกันระดมความคิดเห็น จัดทำแผนและการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของประชาชนในการพัฒนา ส่งเสริมการปลูกป่าเพื่อทดแทนธรรมชาติ การดำเนินการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า และสัตว์น้ำในแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ด้านการปฏิบัติกิจกรรม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่ได้มีการตกลงร่วมกันของชุมชน การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือกำลังทรัพย์ มีการชักชวนหรือประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาของท้องถิ่น และการทำกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น

ด้านการติดตามประเมินผล หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผลการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวตามแผนที่กำหนดไว้ ร่วมแสดงความคิดเห็นในการติดตามและประเมินผล รวมทั้งการร่วมวิเคราะห์ผลดีผลเสียปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมาเพื่อหาแนวทางแก้ไข สรุปผลการดำเนินงานจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ในการรณรงค์รักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว การแจ้งเหตุร้ายแก่ผู้เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว การแนะนำจุดอันตรายของแหล่งท่องเที่ยว และการเข้าร่วมอบรมวิธีการช่วยเหลือผู้เกิดอุบัติเหตุในการท่องเที่ยวในพื้นที่

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนถึงฐานะทางสังคมของประชาชน

อายุ หมายถึง อายุของนักท่องเที่ยว แบ่งเป็นอายุน้อยกว่า 25 ปี อายุระหว่าง 25 – 35 ปี อายุระหว่าง 36 – 45 ปี และอายุมากกว่า 45 ปี

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยว แบ่งเป็น ประถมศึกษา มัธยมศึกษา / ปวช. อนุปริญญา / ปวส. ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

อาชีพ หมายถึง อาชีพหลักของนักท่องเที่ยวน แบ่งเป็น นักเรียน / นักศึกษา ลูกจ้าง / พนักงานบริษัท ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ นักธุรกิจ / เจ้าของกิจการ แม่บ้าน / เกษตรกร

รายได้ต่อเดือน หมายถึง รายได้ที่เป็นเงินเดือนและรายได้พิเศษที่เป็นเงินเดือนของนักท่องเที่ยวน ในระยะเวลา 1 เดือน แบ่งเป็น รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท รายได้ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท รายได้ระหว่าง 10,001 – 15,000 บาท รายได้ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท และรายได้มากกว่า 20,000 บาท